

Есеј о страсти, шефа Катедре за историју Југославије Филозофског факултета у Београду, професора Ђорђа Станковића, не би изазвао иоле значајнију пажњу јавности, Александра Недића и новинара Зоре Латинић из реномираног магазина "НИН", да нисмо историјски и практично сада у Окружном суду у Београду. Хоћемо ли успети да као и други народи из њега изађемо часно и достојанствено? У слободном свету је ово институција достојна пажње и према њој се равнају сви они који су лојални својој држави, а поготову ако не сматрају да је она приватна својина. Услед тога, заувек треба да буде јасно- искључено је постојање закона за грађане који се, поред дужности да их поштују, уче и дужности да их руше. Исто би требало да важи и за уставну парламентарну демократију, макар држава и не била монархија. Уосталом, другачију пропаганду, засновану на злочинима и семантичким преварама добро познајемо. У парламентарној демократској држави суд се озбиљно схвата и високо уздиже, а судије посебно. Међутим, код нас су ове институције слаба инспирација за домаће републиканце.

Професор би по дужности морао да зна да је у процесу спровођења Закона о рехабилитацији могуће да државни суд затражи и стручно мишљење Катедре за историју бивше републике, јер, како јавност тако и суд цене мишљење свог првог националног факултета - Филозофског. Но, у конкретном случају суд то не мора да ради, већ само да чита новине?! Мишљење се унапред зна, што је случај у свим тзв. досадним друштвима?

Могуће је, међутим, да је ово превише суптилна и софистицирана аргументација наспрам једне државне институције (Филозофског факултета), која покушава да се удаљи од свог посла, да себе не уважава довољно и задовољава се да буде у сенци појединаца, као власника наших мишљења. У сваком случају, ту научна методологија и друштвена логика падају истовремено. Остају само страст и ситан ћар, што можда, када се заједно посматрају и није за потцењивање.

Приликом вишедеценијских суђења у Србији по озлоглашеном члану 133. Кривичног закона, адвокат Срђа Поповић је у књизи "Пут у варварство" оценио да овде заправо суди центар моћи. У том случају никаква стручна мишљења поводом оваквих суђења нису више потребна, а мали есеј професора Водинелића о Закону о рехабилитацији може се сматрати обичним памфлетом.

Уосталом, нико професоре није ни питао да ли се на државну новчаницу може ставити

лик особе која је осуђена на дуготрајну казну и која је лишена грађанских права(!?), као у случају Слободана Јовановића. Напокон, пре рехабилитације, Правни факултет открива бисту уваженом професору. Да би овај филм у потпуности био домаћи, убица демократски изабраног министра, у престоници има своју улицу, а кажу и споменик. Најлакше је грађане едуковати да не плаћају порез и струју, али се то не ради ни у једној држави, без обзира на њен систем.

No comment ! Живот је закон и ништа више!?

Никако не спадамо у оне особе које сматрају да српским републиканским историчарима треба забранити да помињу Француску; нарочито да врше поређења с овом земљом. Поготову ако су универзитетски професори или шефови катедри. Свако је слободан да следи свој позив, особито ако је зато плаћен. Та му је дужност задата од државе. Но, у овом случају реч је о потреби цивилизацијске перцепције, јер, ако то не кријемо, говоримо о злочинима који нису истражени иако се за њих зна, а сам злочин и казну и да не помињемо. Француска има своју историју коју је вредновала и којом се поноси. Осим, ако овим нашим историчарима није узор онај период француске историје којом се Француска нешто нарочито и не поноси. Србија такође има своју историју и треба је истражити. Надамо се да то није спорно, јер доказа има превише.

Додуше, има и филозофа политике код нас који јавно сматрају да један део наше историје, ратне и поратне, треба заборавити. Једино нам нису рекли, историјски и научно, шта је то конкретно што треба заборавити и како се то историјски и цивилизацијски чини. Не верујемо да је то ситно питање у филозофији политике и политичкој филозофији. Француска је утолико напредна или декадентна, можда, да се држи чудног правила: "Француска не стреља своје маршале!" (Шарл де Гол). То би била само ствар филозофије или можда само културе цивилизације. Ако се присетимо, овде је обичај да се убијају демократски легално и легитимно изабрани министри, а потом и други великодостојници. Сахране су понекад луксуз. И тако све до данас. Сунце је овде далеко, али је Француска још даље. Толико о Европи и још понечему. Summa sumarum: а псолутно је неприхватљиво вршити притисак на суд, како то чини шеф Катедре за историју.

Са друге стране, није на одмет да зађемо и у аргументацију и видимо о чему то суд посебно мора да води рачуна када буде одлучивао према закону и мишљењу уваженог професора. Аутор овде сматра «да се проблем рехабилитација код нас, како у друштву тако и у науци, тесно преплиће са ставовима и утицајем представника ревизионистичке историографске школе». Начелно, употреба појма ревизионизам је иначе рутински

покушај семантичке преваре у било којој историографији и то не само зато што је посебно овај термин омрзнут код наших интелектуалних бољшевичких енклава и дан данас. На тај начин је то врста дисквалификација по аналогији, иначе уобичајена у стаљинизму. У логици, пак, аналогија има своје, не баш завидно место, што професор сигурно зна, јер по дужности то мора да утуви у главе својих студената. Успут, мислимо да смо сви против ревизије и реформе, већ да тежимо променама! Но, то је само ведривија страна проблема.

Проблем рехабилитације код нас, пре свега, тесно се преплиће са правном и друштвеном логиком, тј. он се заправо са њом сукобљава, о чему је исцрпно обавестио јавност поменути професор Водинелић и то искључиво са стручног аспекта. Стога је улазак у овај забран данас увек на сопствени ризик. Бојимо се стога да је у овом случају професор превише ризиковао и да се то није исплатило.

Основни проблем је у томе што Закон о рехабилитацији не даје лажну наду да ће они који су од стране злочиначког режима «покошени», како професор каже, бити заиста и рехабилитовани, пошто рехабилитација никога и нинашта не обавезује, већ нуди празну чашу у коју свако може да сипа оно што донесе. У већини случајева, злочин је извршен над власницима приватне својине... Стога, већа је вероватноћа да се злочини понове, него да се правда уведе на мала врата. Што се тиче, код нас песничког термина, «покошени», то у чланку говори учитељ младих, изједначавајући људе са биљним коровом. То каже учитељ историје, који препоручује другима да се позабаве социјалном патологијом. Можда се то Французима допадне, али нама сигурно неће. Такође и Вили Бранту.

На једном месту спомињу се «акције скојевских група одмах после капитулације земље». Будимо најпре учтиви: не треба претеривати с овим акцијама, како у времену, тако и у простору, а ни маркетингом ових група. После капитулације земље скојевске групе су остале верне уговору са Хитлером. То не треба крити, јер нису криве групе, већ наређења која су имале, као и обожавање Стаљина. Овакви «узлети» у историјској науци нису на страни интереса универзитета. То се осећа у ваздуху већ после ове тврдње. Али то не мора да одврати од намера.

Стога професор окреће лист и на крају есеја нас значајно упозорава или можда прети, видећемо. После изречених мудрости, ту већ нема лажи. Апсолутно му верујемо! После изреченог, ова педагошка мера једино и преостаје.

Када на све ово бацимо поглед, видимо да ту од научне методологије нема ни трага. Ова историографија, са оваквим аргументима и моралним ставовима је хиљадама светлосних година удаљена од науке и друштва. Удаљена, али није усамљена и у томе је њена снага.

Међутим, могли бисмо се сложити са професором да «универзалне подлоге у историографији за приступ овим питањима нема», јер, одиста, Србија и њени републиканци су јединствени и непоновљиви у свету. То мајка не рађа! Али, не и са тим да «такве подлоге нема ни у међународном праву...» Стручни историчари знају да ово није тачно, али српским републиканским историчарима међународно право никада није било јача страна, иако бисмо желели да је другачије.

Зато Србија данас највише плаћа цену ове историографије.

Све у свему, није чудо што један други познавалац те историје и то из прве руке, сада покојни Десимир Тошић, није добио овде прилику за дијалог о тој историји, са актуелним историчарима, без обзира на своје аргументе. Али је зато открио аргументе једне друге врсте или секте историчара код нас. То и нису аргументи у либерално-демократском духу и смислу. Више су јалова одбрана ситних привилегија, које је неолиберализам заиста покосио, одбивши да даље финансира неспособни паразитизам српских републиканаца.

Наиме, Десимир Тошић је пре пар година био члан Главног одбора Демократске странке и са становишта актуелне «историографије» имао непожељан статус објективног и несврстаног саговорника. Због тога је он, дубоко разочаран, изнео своје ставове на српском језику у једном разговору за немачки радио Deutsche Wele. Била је то у правом смислу равнгорска историја «на уво», с једне стране, а са друге, аргументи о тој такозваној нашој историографији, а посебно историчарима. Интервју поменутог господина Тошића је, наиме, наметнуо питање: треба ли нам дебата без блата или нам треба само вашар «узаврелих антифашиста» и намирене привилегије.

Његови ставови нису тако опширни како је уобичајено код историчара, па је ред да их помало и цитирамо: „Па, ја мислим, знате“ каже Тошић „да се нама други светски рат вратио '91. То је мој утисак. Очеvidно да комунистичко решење, знате, национално питања, и тога сукоба између партизана и четника је угушено; није решено и национално питање, о њему није никада дискутовано, пошто су они долазили до лудачких ставова,

да су они све решили - кад дођу на власт! Тако да..., у ствари се из пепела то вратило, знате, и нама то стиже у незгодан час, што још више погоршава нашу ситуацију“.

Врло непријатно за ширу јавност, али ипак лековито. Затим, он даље каже: „И данас се дискутује о Михаиловићу са једним огромним незнањем и, ако гледате ово Друштво за одбрану истине о антифашистичкој борби, народно-ослободилачкој борби, ви ћете видети да њихова истина напада четнике, а не да они говоре о својој истини, знате. Уосталом, нико њих не критикује, да се они нису тукли, знате, и, то је једно, друго је, шта је радио противник, а треће је, режим који су они основали 1945. године, са својом победом“.

Питање које је у даљем разговору постављено било је врло прецизно: „Како бисте описали данашњу расправу о учешћу равногораца и партизана у Другом светском рату?“

Слажем се да је следећи цитат прилично непопуларан, али је истинит, те није згорег да га чујемо: „Па, доста инфантилно, знате. Ја мислим да то, овако..., нема никаквог смисла. Ја лично сам већи присталица да се дође међу истиричарима до некога става, неког погледа. Међутим, историчари су јако ћутљиви, да не кажем – популисти, знате, подешавају се према маси. Ми радимо ствари изузетно неозбиљно, знате, да нам се цео свет смеје; тако, да, кад гледате са стране, знате, ако читате страну штампу, живите у страни земљи, ми изгледамо много више комични него што смо озбиљни, знате. И ова дискусија око четника и партизана, коју треба препустити институтима, историчарима, евентуално неким политичким људима и неким учесницима... Тако, да, не,... не налазимо ни једну тачку где можемо да се сретнемо. Не морате да се сложите, знате, али мож' да буде дискусије. Знате, дискусије нема, и...и, то вам је то - кад сте друштво незасновано на демократији!“

При крају разговора једно политички-методолошко питање решило је неке дилеме. Питање је гласило: „... због чега сматрате да су скоро сва кључна питања из периода другог светског рата на подручју бивше републике Југославије остала готово нетематизована?“ Одговор је био заиста фрапантан, али искрен: „Зато што ништа није решено на време, знате, ништа није дискутовано, знате. Ја, кад сам дошао, моја идеја, једна од првих идеја, је била да потпуно интимно, дискретно, знате, расправљамо о том односу у рату, у грађанском рату, што је и Тито признавао, насупрот нашим данашњим антифашистима, узаврелим, који живе иначе у дивним привилегијама већ пола века. Они нису склони да разговарају на миру: шта је чињеница? Знате, имају четници неке чињенице, знате, које не можете збрисати. Ви не можете да збришете чињеницу да је

Тито 72. године изјавио „ да, то је био грађански рат, али ми то нисмо говорили, јер би нам сметало (к)од великих сила“. И, затим, даље : « Ниједан досадашњи историчар, велики, антифашистички, није објаснио шта је то што је Тито рекао. Да ли је он '72. године интелектуално већ пао, или је можда прешао на страну четника? Нешто мора до буде по среди!... Дакле, ми на то не одговарамо, ми идемо даље, ми вршимо нападе. Знате. Ви морате да објасните, ако сте партизан: зашто је толики број људи од Немаца био затворен и убијен?»

Напокон, последњи покушај господина Тошића доживео је коначни фијаско. Ево, како се то догодило: „И ја сам нашао два човека, у то време, који су били врло склони да о томе, дискретно, тако, расправљамо, као ви и ја сада. То су били Милован Ђилас и Бранко Петрановић, обојица партизани; ја нисам био партизан. Међутим, на несрећу, они су умрли, знате; и, ја сам видео, да..., - моћ, за, дебату, праву, код нас – не постоји “.

Упркос упозорењу професора Станковића, тј. оној претњи на крају, управо у том грму и лежи зец, тј. у томе је ствар. У моћи дебате, а не у моћи утицаја на судску одлуку.

Не верујемо да је професор заиста центар моћи који код нас суди. Он само можда жели да буде близу ватре која још увек греје, док нам негде из Европе не стигне демократија. Што би народ казао шаљиво: „Не липши магарче...“

То може у Србији. У Русији више не. У томе је увек била разлика између наших и руских републиканаца. Французе намерно не помињемо.

То би углавном могло бити све што се има рећи о спису «Острашћени историјски ревизионизам» професора Станковића.

Међутим, у последњем броју угледног магазина НИН (број 3004, од 24.07.2008.), професор се, незадовољан критичарима својих ставова, у рубрици *Одјеци* на 6. страни револтирано јавља текстом „Мандале или култура сећања и рехабилитације“. Спис почиње аналогијом и покушајем анализе и алузије на реч мандала из санскритског језика „која се у општем значењу преводи као круг“. Лопта је иначе синоним савршенства у геометрији, али и круг је ту негде близу. Аналогија је, на жалост, далеко од савршенства. Стога овај покушај нећемо разматрати. Али, има у њему један детаљ који изазива

пажњу.

Професор је озлојеђен посегао за аргументима из своје породичне архиве и читав тај „прегршт докумената“, (посебно из породичне архиве, који могу да рационализују представе о прошлим догађајима и личностима, да унапреде науку) бацио као анатему, не само на Недића, већ је кооптирао и Михаиловића и Љотића. Додавши Мартина Лутера стигао је и до погребца. „А погребни ритуал има такође значење и симболику мандале!“

Међутим, овај занимљив спис има један детаљ од општег значаја који нас једино и интересује. То су наша историја и архиве, јавне и приватне. Знамо да значајан део историје и архивске грађе, посебно ратне и поратне, није истражен, али су судови давно изречени и непрекидно се понављају. Није нам познато да ли то има везе с мандалом. Али чињеница, да је значајан део архива о Покрету ДМ, на пример, у власништву појединих породица у Србији, али још више и у екс републици, намеће питања на која управо историчари морају дати одговор.

О архивама у државном власништву не бринемо, јер ће, кад тад неке бити доступне. Брину нас и гласине да и из тих архива тихо нестане понеки документ; можда само привремено. За пијацу ових документа то сада није тако значајно, јер има много фалсификата, те тржиште не реагује. Али, питање приватних архива изазива пажњу и забринутост јавности, због чега се о томе мора јавно повести дебата. Јер, истина се мора сазнати, чак и ако се не објашњава због чега је то важно. То је једини пут, другог нема, без обзира на мандалу.

Ето, прилике за један нови почетак.

У Београду, 29.08.2008. г.